

ZIE
DE
MENS

*Aangenomen dat het waar is wat je zegt
leg mij dan eens uit
hoe het kan dat jij dat allemaal ziet
en ieder ander niet*

(uit Zie de mens)

Zie de mens gaat over hoe mensen hun leven zin proberen te geven.
Het is een drieluik over Jezus van Nazareth en zijn volgelingen.
Een zoektocht naar wat de mens beweegt.

*Eerder dan het waarachtige leven van Jezus te vertellen, zoeken we
naar hoe en waarom mensen zingevers worden. Sommige mensen
inspireren. Hun ideeën en uitspraken geven ons nieuwe inzichten
of stof tot nadenken. Jezus is zo'n mens. In het stuk gaan we na hoe
Jezus anderen inspireerde tot zingeving. Maar ook hoe verwachtingen
gepaard gaan met desillusie en hoe geloof en twijfel keerzijdes zijn
van eenzelfde medaille.*

(Erik-Ward Geerlings, schrijver van Zie de mens)

Toneelgroep De Appel buigt zich in deze voorstelling niet over
geloofskwesties, maar over de invloed van geloof op het menselijk
leven. Over de mens als leider of als volger.
Volg Jij?

DE BIJBEL

JEZUS

MARIA

BAKERMAT BESCHAVING

WERELDGODSDIENSTEN

DE APOSTELEN

TIJDSAANDUIDING

DE EVANGELIËN

JOHANNES DE DOPER

LEIDEN EN VOLGEN

PRAKTISCH

Klik op de volgende pagina de foto's aan. Er is achtergrondinformatie te vinden over verschillende onderwerpen en bronnen die geraadpleegd zijn als inspiratie voor de voorstelling. Klik door en kom bij verdieping.

Via het logo van De Appel ga je rechtstreeks naar onze website. Daar is nog veel meer informatie te vinden. Over de makers, de acteurs, het bijzondere gebouw, de voorstellingen en meer achtergrond- en verdiepingsartikelen van de dramaturg.

Wij geven introducties en workshops bij de voorstelling.
Interesse? Neem contact op met

 educatie@toneelgroepdeappel.nl

Op de Appelsite is alle informatie te vinden over de mogelijkheden.

Klik op Facebook, like onze educatie Facebookpagina en blijf ons volgen.
Wil je je ervaring met ons delen? Dat kan op onze educatie Facebookpagina.

DE VOORSTELLING

Zie de mens is een voorstelling in drie delen. De stukken en de personages zijn geïnspireerd op historische en Bijbelse bronnen. Schrijver Erik-Ward Geerlings en regisseur Arie de Mol geven hun eigen artistieke invulling aan de thematiek rond het leven van Jezus, zijn volgelingen, naasten en tegenstanders. Dat geldt ook voor de personages in de drie stukken.

JOHANNA

Jezus is de meest bijzondere man die ooit heeft geleefd

SUSANNA

*Dat zou hij nooit hebben beweerd
voor Jezus waren we allemaal gelijken* (uit *Zie de mens*)

Het verhaal van Jezus van Nazareth als charismatisch mens met een bijzondere boodschap is de basis van de voorstelling. Jezus is één van de meest bekende en tot de verbeelding sprekende mensen uit onze geschiedenis. Een mens die vele volgelingen en bewonderaars had en heeft. Dankzij zijn volgelingen ontstond een nieuwe religie, het Christendom, een wereldgodsdienst. Christelijke gelovigen zeggen dat hij naast een profeet, de zoon van God is en onze verlosser. We kennen zijn verhaal en zijn leer vanuit het Nieuwe Testament, het tweede deel van de Christelijke Bijbel. Daarin staan de vier evangeliën.

[!\[\]\(830769b31eeeaca920791081939ff8ba_img.jpg\) Lees verder](#) [!\[\]\(198f559926258ddfad814817bda0ffbc_img.jpg\) De Bijbel](#) [!\[\]\(ea8b0a47f44008b0ab9e2764654f5e66_img.jpg\) De vier evangeliën](#)

Al honderden jaren wordt over Jezus gepredikt, geschreven en onderzoek gedaan. Tientallen boeken zijn er over hem geschreven. Wetenschappers doen onderzoek naar de historische achtergronden. Gelovigen interpreteren de teksten uit het Nieuwe Testament en proberen de woorden en daden van Jezus te duiden. Onze maatschappij is doordrongen van het Christelijke geloof en zijn gebruiken. Jezus is overal. De voorstelling vertelt niet het levensverhaal van Jezus van Nazareth, maar gaat over de zoektocht van de mensen, de zoektocht naar zingeving. We kijken naar de volgelingen, hun geloof, twijfels, angsten en vragen. We zien hen breken met hun familie en dierbaren. We zien de moeder van Jezus en haar vertwijfeling als moeder over de keuzes van haar kind. De woede bij de machthebbers en de gevolgen daarvan.

Ecce Homo van Lodovico Cardì (Cigoli) 1559-1613, Italië

VERDIEPING

Zie de mens of *Ecce Homo* zouden de woorden zijn die Pontius Pilatus (bestuurder van Judea en Romeins gezaghebber) heeft uitgesproken toen hij de veroordeelde Jezus van Nazareth toonde aan het Joodse volk. Deze gebeurtenis wordt in de Bijbel beschreven in het evangelie van Johannes (19:5). Jezus zou gekroond zijn met een doornenkroon en een koninklijke spotmantel.

Er zijn veel boeken geschreven en ook veel films gemaakt over het leven van Jezus. Een paar voorbeelden:

In 1973 werd er een verfilming gemaakt van de rockopera *Jezus Christ Superstar*, geregisseerd door Norman Jewison.

De originele rockopera met muziek van Andrew Lloyd Webber en tekst van Tim Rice werd in 1970 uitgebracht als muziekalbum. Daarna werd de rockopera als musical op de planken gebracht in Londen en op Broadway. Door religieuze groeperingen werd destijds geprotesteerd tegen de opvoering van het stuk, omdat Jezus te veel als een gewone sterveling zou worden neergezet. Inmiddels wordt het stuk vooral opgevoerd door kerkelijke musicalgezelschappen.

[▶ Bekijk trailer Jezus Christ Superstar](#)

Recenter is de film van regisseur Mel Gibson. *The Passion of the Christ* uit 2004. De film gaat over de laatste twaalf uren van het leven van Jezus Christus. Het is een filmische bewerking van het traditionele passiespel, een rooms-katholieke traditie.

[▶ Bekijk trailer](#)

The Passion is een Nederlands passiespel dat sinds 2011 jaarlijks tijdens de avond van Witte Donderdag op een wisselende openluchtlocatie voor een groot publiek wordt opgevoerd. Het evenement is een samenwerkingsproject van de omroepen EO en RKK, de Protestantse Kerk in Nederland, de Rooms-Katholieke Kerk, het Nederlands Bijbelgenootschap en de plaatselijke gemeente. Het evenement wordt rechtstreeks op de Nederlandse televisie uitgezonden.

In 2013 vond *The Passion* in Den Haag plaats.

[▶ Bekijk trailer](#)

VRAGEN

Wat vind je van het feit dat er voorstellingen, musicals, films en passiespelen worden gemaakt en gespeeld?

Mag je een eigen invulling geven aan wat er in de evangeliën staat geschreven?

De profeet Mohammed mag niet afgebeeld worden. Waarom is dat?

[▶ Lees het artikel](#)

LEESTIP

Paul Verhoeven is Nederlands bekendste filmregisseur, hij maakte o.a. *Basic Instinct* (1992), *Starship Troopers* (1997) en *Zwartboek* (2006).

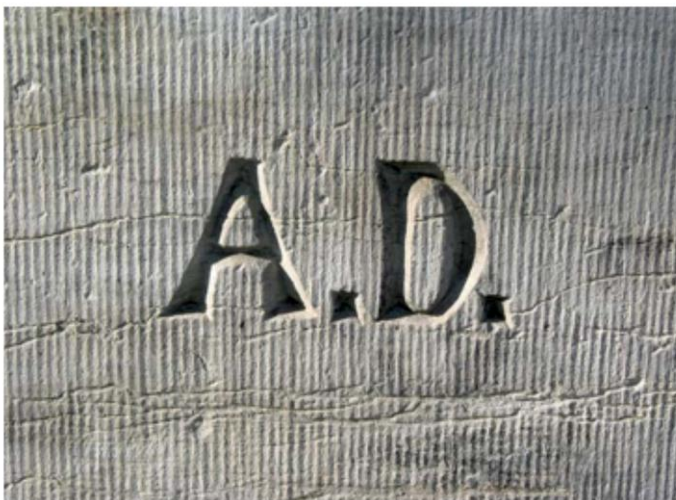
Al vele jaren is hij gefascineerd door Jezus. In plaats van het maken van een film, schreef hij een boek: *Jezus van Nazareth - Een realistisch portret*.

[▶ Interview Paul Verhoeven](#)

Zou er ook een film komen?

[▶ Lees het artikel](#)

TIJDSAANDUIDING

De zogenaamde Christelijke jaartelling die in de achtste eeuw ontstond is in veel landen (vooral in de westerse wereld) de gebruikelijke jaartelling.

Het was pas in de tiende eeuw dat de Christelijke jaartelling voor het eerst werd gebruikt voor het dateren van een pauselijk document (namelijk AD* 967) en pas in de tweede helft van de elfde eeuw nam de kerk van Rome de Christelijke jaartelling definitief in gebruik.

Deze jaartelling geeft aan hoeveel jaren er zijn verstreken vanaf het moment waarop verondersteld wordt dat Jezus Christus is geboren. Het begin van het jaar 1 geldt als het ijkpunt. Het ijkpunt is dus niet een jaar, maar een tijdstip. Dat verklaart ook waarom er geen jaar nul is. Het jaar -1 (1 voor Christus) wordt dus gevolgd door het jaar 1 (1 na Christus).

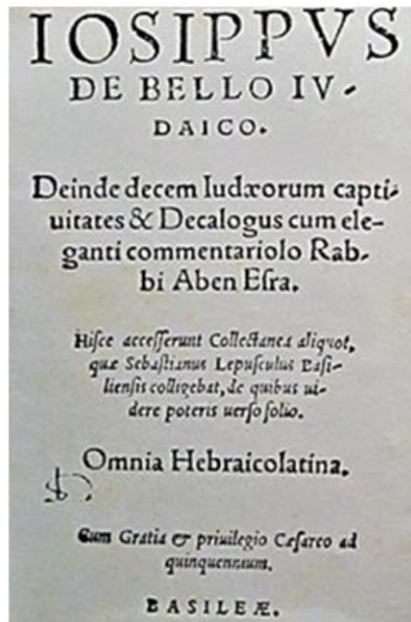
Historici hebben bepaald dat Jezus van Nazareth naar alle waarschijnlijkheid tussen 4 voor en 4 na onze huidige jaartelling is geboren.

De precieze dag en maand of zelfs het jaar van Jezus' geboorte kan niet definitief bepaald worden. Door onjuiste berekeningen, gebaseerd op de Romeinse kalender van Dionysius Exiguus, werd steeds aangenomen dat Jezus in het jaar 1 voor Christus was geboren. In de evangeliën worden echter gebeurtenissen vermeld die chronologisch niet lijken te kloppen. Mattheus stelt dat Jezus werd geboren toen Herodes nog leefde en de dood beval van alle kinderen onder de twee jaar (Mattheus 2:16). Herodes stierf echter in 4 voor Christus. Daarom hebben theologen geconcludeerd dat het jaar 6 voor Christus het meest waarschijnlijke jaar van Jezus' geboorte is.

De Christelijke jaartelling geeft dus niet exact aan hoeveel jaren er zijn verstreken sinds het moment dat Jezus werd geboren.

Daarom geven wij de voorkeur aan het gebruik van voor onze jaartelling (v.o.j.) en na onze jaartelling (n.o.j.). Net zoals in sommige Engelstalige landen: BCE of BC (before the common era) en CE (of the common era) gebruikt wordt.

*Afkorting van Anno Domini (Latijn); In het jaar des Heren

HET LEVEN VAN JEZUS VANUIT HISTORISCH PERSPECTIEF

Het is de taak van schrift-, bijbelverklaarders en historici om te schiften tussen betrouwbaar en onbetrouwbaar materiaal. Helaas zijn er nagenoeg geen historische feiten over het leven van Jezus te vinden. Daarmee zijn historici voornamelijk aangewezen op de evangeliën, die jaren na zijn dood door zijn volgelingen werden opgetekend. De evangeliën zijn volgens velen onderhevig aan een hoge graad van legendevorming, zeker naarmate de bronnen jonger (dat wil zeggen later geschreven) zijn.

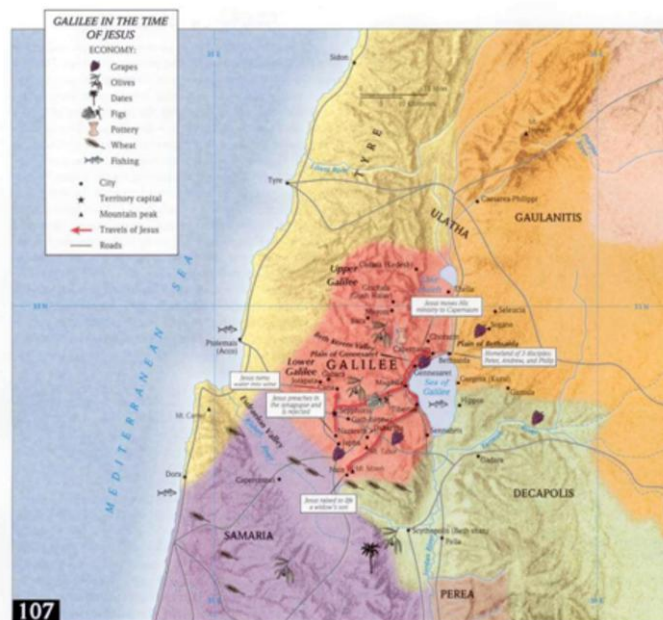
➤ Lees verder ➤ De Bijbel ➤ De evangeliën

HISTORISCHE GESCHRIFTEN

De eerste Joodse historicus die schrijft over het bestaan van Jezus is Flavius Josephus (van oorsprong; Joseph ben Mathitjahoe ha-Kohen). Zijn bekendste werk is *De Joodse oorlog*, dat hij in Rome schreef rond 75-79 na onze jaartelling (n.o.j.). Daarin doet hij verslag van de Grote Joodse Opstand tegen de Romeinen. Flavius Josephus is een waardevolle bron van kennis over het Palestina ten tijde van Jezus. Over Jezus zelf spreekt hij terloops. Hij noemt hem de broer van Jacobus.

Ook andere Romeinse schrijvers verwijzen terloops naar Jezus als ‘de Jood die Rome het lastige christenvolk op het dak heeft gestuurd’. Plinius de Jongere waarschuwt: ‘dat de christenen Christus als ware het een God vereerden’.

De Romeinse historicus Suetonius schrijft dat: ‘Joden opgehitst door de agitator Christus ongeregeldeheden veroorzaakten en daarom (rond 50 n.o.j.) uit Rome verdreven werden’.

De Romeinse historicus Tacitus is al evenmin te spreken over de lastige sekte onder de Romeinse Joden met het even kinderlijke als hinderlijke bijgeloof dat ze van Palestina naar Rome hebben overgebracht. Hij schrijft dat aanhangers in de volksmond ‘christenen’ worden genoemd en zegt erbij: de naam is afgeleid van een zekere Chrestos, die onder Keizer Tiberius door toedoen van de procurator (van Judea) Pontius Pilatus is gekruisigd.

Men gaat er vanuit dat Jezus tegen het eind van de regeringsperiode van Herodes werd geboren in Bethlehem. Geschiedkundige theologen betwijfelen of Bethlehem daadwerkelijk zijn geboorteplaats is. Het was namelijk ook de geboorteplaats van Koning David. Door Jezus in Bethlehem ter wereld te laten komen konden de evangelisten op een legendarische manier ‘bewijzen’ dat hij van Koning David afstamde. Volgens de Hebreeuwse Bijbel is hij de tweede koning van het Verenigd Koninkrijk Israël. Volgens de evangeliën van Mattheus en Lucas was hij een voorouder van Jezus via Jozef.

Jezus zou zijn jeugd doorgebracht hebben in het plaatsje Nazareth bij het meer van Galilea en groeide op in een Joods gezin. Over de eerste dertig jaar van zijn leven is verder niets bekend.

Galilea was een uitgestrekte landstreek in het noorden van het huidige Israël. Het lag in het gebied dat we tegenwoordig het Midden-Oosten noemen.

➤ Lees verder ➤ De bakermat van onze beschaving

In de tijd dat Jezus optrad als leraar of rabbi waren het de tempelpriesters die vanuit Jeruzalem de Mozaïsche wetten dicteerden. De koning en de hogepriester voerden het bewind. De taken van de koning waren vooral militair/strategisch. De hogepriester kreeg het laatste woord, hij kende immers de wil van God. Dat dit duo in machtsstreven dikwijls in conflict kwam spreekt voor zich. Daarover is genoeg te lezen in het Oude Testament.

Daarnaast was er de Romeinse bezetting. Een tijd van onderdrukking, corruptie, collaboratie en honger. De hoge belastingen en de economische ontberingen maakten dat veel mensen op zoek gingen naar een beter en rechtvaardiger leven. De Romeinse prefecten (bestuurders) lieten de Joden wel geheel vrij in hun godsdienstbeleving, maar de vreemde heerser had uiteindelijk het laatste woord.

In 26 n.o.j. trad in Judea de nieuwe Romeinse prefect Pontius Pilatus aan. Over zijn binnenlands bestuur moest hij tot overeenstemming komen met de Joodse Hoge Raad in Jeruzalem, het Sanhedrin. Vlak voor Jezus van Nazareth in de openbaarheid trad speelde er een hooglopend conflict met de Joodse Hoge Raad waarin zich ook het volk volop mengde. Er was een groeiend verzet van de Joden tegen de Romeinse bezetter. De vreemdelingenhaat van de Joden kwam voort uit hun monotheïstische godsdienst en hun overtuiging een uitverkoren volk te zijn.

Hierover is in de evangeliën niets terug te vinden, maar het kan bijna niet anders dat deze omstandigheden van invloed zijn geweest op het leven van Jezus van Nazareth.

Rond 27 n.o.j. werd Jezus gedoopt in de Jordaan door Johannes de Doper. Daarna verbleef hij 40 dagen in de woestijn.

Hij verzamelde 12 volgelingen en hield zich bezig met het prediken van zijn boodschap in de streek Galilea. Hij predikte in synagogen, bij mensen thuis en in de open lucht. Men gaat ervan uit dat de gehele periode van Jezus' prediking ongeveer drie jaar is geweest.

Rond het jaar 30 n.o.j ging hij naar Jeruzalem voor het Joodse paasfeest (Pesach). Hij veroorzaakte opschudding in de tempel en werd gevangen genomen en ondervraagd door de Joodse gezagdragers in Jeruzalem. Hij werd terechtgesteld op bevel van de Romeinse landvoogd Pontius Pilatus en gekruisigd.

Jezus werd schuldig bevonden aan rebellie. Hij stierf aan het kruis als oproerkraai of rebel. De tekst die de Romeinen boven op zijn kruis timmerden was niets meer dan de beschuldiging op grond waarvan hij tot de kruisdood werd veroordeeld: 'Koning der Joden'. In die tijd was het gebruikelijk dat iedereen die de Romeinse bezettende macht of haar Joodse vazallen aanviel gekruisigd werd. De Romeinen gebruikten kruisiging als straf voor slaven, geminachte vijanden en criminelen. Kruisiging werd gezien als een zeer oneervolle manier om te sterven. Kruisiging was ook alleen 'voorbehouden' aan niet-Romeinen.

Evenals bij Jezus' geboortedatum, is er over zijn sterfdatum geen zekerheid. Men gaat er over het algemeen van uit dat het jaar 30 of 33 het meest waarschijnlijke sterfjaar is.

VERDIEPING

JEZUS IN 2015?

In een dorpje in Rusland woont al jaren een religieuze groep, onder leiding van een man die meent dat hij in 1990 herboren is als Vissarion, de teruggekeerde Jezus. Hij wordt door zijn ruim 4.000 volgelingen gezien als de Messias. Vissarion is geboren in Krasnodar en hij heeft 2 vrouwen waaronder een vrouw die al sinds haar zevende bij deze religieuze groep woont.

Reporters van VICE zijn op bezoek geweest en hebben een reportage over Vissarion gemaakt.

[▶ Bekijk de video](#)

THE HOLYLAND EXPERIENCE

In Florida, de plek waar de meest pretparken zijn, vinden we ook The Holyland Experience. Dit is een themapark gewijd aan Jezus. Naast voorstellingen over de bekende verhalen is er ook de Jeruzalem streetmarket en kunnen bezoekers zelfs een kerkdienst bewonen.

[▶ Bekijk de website](#)

VRAAG

Wat vind je van godsdienstbeleving in een pret- of themapark?

De Vruchtbare sikkel of Vruchtbare halve maan

BAKERMAT VAN ONZE BESCHAVING

Jezus van Nazareth en zijn volgelingen leefden in Galilea, een uitgestrekte landstreek in het noorden van het huidige Israël. Het lag in het gebied dat we tegenwoordig het Midden-Oosten noemen.

Met het Midden-Oosten worden meestal de landen in Zuidwest-Azië en delen van Noord-Afrika bedoeld. Het Midden-Oosten had om verschillende redenen een belangrijke rol. Door de ligging op het kruispunt van de continenten Europa, Azië en Afrika vormde het als handelsgebied een culturele en economische brugfunctie.

Het oostelijk deel van het Middellandse-Zeegebied; Mesopotamië (nu onder andere Israël, Jordanië, Libanon en Syrië) wordt wel de bakermat van onze beschaving genoemd. Rond 9000 - 8500 v.o.j waren in dit gebied de eerste volken die landbouw bedreven. Het gebied wordt ook wel Vruchtbare sikkel of Vruchtbare halve maan genoemd. Gaandeweg ging men ook vee houden. Zo ontstonden landbouwdorpen en ommuurde steden, naast de leefgebieden van jagers en verzamelaars. De verspreiding van de landbouw staat bekend als de Neolithische revolutie.

De drie monotheïstische wereldreligies met bijbehorende culturele ontwikkelingen: het Jodendom, het Christendom en de Islam vonden hier hun oorsprong.

Mesopotamië wordt met zijn lange geschiedenis als één van de interessantste gebieden ter wereld gezien. Veel verschillende volkeren leefden hier en hebben elkaar met hun rijke beschavingen beïnvloed. Grote omwentelingen vonden plaats, wisselingen van de macht, volksverhuizingen, bloeiperioden en perioden van crisis.

Het gebied stond onder grote invloed van het oude Egypte en de vele andere beschavingen, waaronder die van de Soemeriërs, Akkadiërs, Assyriërs, Perzen, Grieken en Romeinen.

VROEGE VOLKEN EN BELANGRIJKE BESCHAVINGEN IN MESOPOTAMIË IN VOGELVLUCHT

SOEMERIËRS

Zo'n 4000 jaar voor onze jaartelling vestigden zich de zogenaamde Soemeriërs in het zuiden van het oude Mesopotamië. Zelf noemden zij zich Sag-Gi-Ga, dat 'zwarthoofden' betekent. Waar zij precies vandaan kwamen is niet helemaal duidelijk. De Soemirische beschaving (ca. 3800 tot 2000 v.o.j.) kwam tot bloei dankzij hun verbeterde landbouw en irrigatie methoden. Zo groeiden dorpen uit tot steden, met Uruk als belangrijkste stad.

Hun cultuur liet in vrijwel alle daaropvolgende beschavingen haar sporen na. De Soemeriërs zijn onder andere de uitvinders van het pictografische schrift (3300 v.o.j.). De voorloper van het latere spijkerschrift.

Voorstelling van de Oorlog van Ur ca. 2600 v.o.j British Museum

Kleitablet met spijkerschrift

Beeldje uit Larsa, opgedragen aan de god Amoerroe. Tijdperk van Hammurabi, ongeveer 2000 v.o.j.

AKKADIËRS

De Akkadiërs waren een half-nomadisch volk, trekkend van plek naar plek, afhankelijk van de seizoenen. Over de vroege cultuur en geschiedenis van de Akkadiërs is weinig bekend. Het volk migreerde naar het noorden waar het in conflict kwam met de Soemeriërs. In 2340 v.o.j. veroverde de Akkadiër Sargon het Soemerische rijk en bouwde zijn eigen staat, die zich uitstreckte tot aan het huidige Libanon en Oman en de meeste Soemerische stadsstaten binnen haar grenzen had. De Akkadiërs gebruikten ook het spijkerschrift, afgeleid van dat van de Soemeriërs.

Het Akkadisch is een Semitische taal, zoals ook het hedendaagse Hebreeuws en Arabisch. Ook het Assyrisch en Babylonisch behoren tot deze taalgroep.

ASSYRIËRS

Omstreeks 2500 v.o.j. vestigden de voorlopers van de Assyriërs zich aan de bovenloop van de Tigris. Het Assyrische volk is ontstaan uit een vermenging van de oorspronkelijke bevolking en Semitische immigranten. Ca. 2000-1756 v.o.j. is de eerste bloeiperiode van het Assyrische Rijk. Het omvatte Noord-Mesopotamië en Oost-Syrië. Het kwam op na de neergang van de Derde dynastie van Ur en ging ten onder aan de verovering door Koning Hammurabi een Amoritisch vorst en bekend van de codex van Hammurabi (zie verdieping).

AMORIETEN

De Amorieten waren ook van oorsprong een half-nomadisch volk. Uit hun stamland, de Syrische steppe bij de Midden-Eufraat, drongen zij kort voor 2000 v.o.j. in Mesopotamië door. Zij vestigden zich daar eerst als huursoldaten en kooplieden en brachten de zogenaamde derde dynastie van Ur ten val. Zij stichtten daarna de eerste Babylonische ofwel Amoritische dynastie (1800 - 1507 v.o.j.).

OVERHEERSING DOOR DE PERZEN

Het Perzische Rijk van de Achaemeniden. De dynastie van de Achaemeniden werd door Achaemenes gesticht rond 700 v.o.j. en was het eerste grote wereldrijk. Voor het eerst werden mensen van zeer verschillende culturen in één koninkrijk verenigd. De Perzische heerschappij kenmerkte zich door verdraagzaamheid tegenover de godsdienst en beschaving van de aan hen onderworpen volkeren. De Perzen stonden toe dat lokale culturen intact bleven. Dit kwam uiteindelijk het imperium ten goede, aangezien de veroverde volkeren geen behoefte voelden om in opstand te komen.

Koning Darius I verdeelde zijn koninkrijk in ongeveer twintig provincies onder satrapen, ofwel gouverneurs. Hij stelde een belastingsysteem in waardoor elke provincie geld en middelen moest afdragen. Hij nam het geavanceerde postsysteem van de Assyriërs over en breidde het uit. Ook de inzet van een soort geheime agenten, de ‘ogen en oren van de Koning’, die hem informeerden over de stand van zaken in het rijk, werd overgenomen uit het Assyrische Rijk. Hij liet de beroemde Koninklijke Weg* aanleggen. De Perzische Koninklijke Weg liep van Sardis in Anatolië naar Susa en Persepolis. De weg had een lengte van ongeveer 2.699 kilometer, daardoor werd handel met landen ver buiten het imperium mogelijk.

De latere jaren van de dynastie van de Achaemeniden werden gekenmerkt door verval. Het machtige imperium stortte in slechts acht jaar in toen het onder vuur kwam te liggen van de jonge Macedonische Koning Alexander III .

* Voor de tijd van de Perzen werden de voornaamste verbindingen in het Midden-Oosten gevormd door oude karavaanroutes, die onveilig werden gemaakt door bandieten, zand- of sneeuwstormen, wilde dieren en andere gevaren.

OVERHEERSING DOOR DE GRIEKEN

In 333 v.o.j. werden de Perzen verdreven door Alexander III van Macedonië, beter bekend als Alexander de Grote, die daarmee de Griekse (hellenistische) beschaving introduceerde.

De Griekse kolonisatie ging door tot rond 250 v.o.j. De Griekse taal, filosofie en kunst kwamen met de kolonisten mee. In het vroegere imperium van Alexander de Grote werd Grieks de algemene taal van diplomatie en literatuur. De handel met China was ten tijde van de Achaemeniden langs de zogenaamde Zijderoute al begonnen maar tijdens de hellenistische periode kwam de handel pas echt tot grote bloei. Zo kwam men met nog veel meer onbekende culturen in aanraking. Het Boeddhisme kwam bijvoorbeeld uit India overwaaien, terwijl ook het Zoroastrisme zich naar het westen uitbreidde. Deze ontwikkelingen hebben ook het Jodendom beïnvloed.

➤ Lees verder ➤ Drie wereldgodsdiensten

➤ Verdieping ➤ Het ontstaan van monotheïstische godsdiensten

OVERHEERSING DOOR DE ROMEINEN

Vanaf de eerste eeuw v.o.j. kwam onder aanvoering van grote en ambitieuze generaals als Pompeius en Julius Caesar het hele Middellandse Zeegebied in handen van de Romeinen. In 63 v.o.j. trok de Romeinse generaal Pompeius Jeruzalem binnen.

Judea werd een vazalstaat. De Romeinen gaven het bestuur in handen van de Makkabeeën (één van de 12 Joodse stammen). De Makkabeeën probeerden van Judea weer een onafhankelijke staat te maken, met als gevolg dat de Romeinen besloten in 40 v.o.j. het gezag aan de Edomiet Herodes (Herodes I de Grote) over te dragen. De Edomieten waren een nomadenstam die nogal vijandig tegenover de Joden stonden.

De Joden haatten Herodes I vanwege zijn nauwe banden met Rome, maar vooral omdat hij een wrede en onderdrukkende heerser was. Na zijn dood werd het rijk verdeeld over zijn drie zonen: Herodes Archelaüs, Herodes Antipas en Filippus.

Het Romeinse rijk was het laatste grote rijk van de antieke wereld en kwam rond 200 n.o.j. ten einde.

VERDIEPING

Al eeuwen lang vermengen of bestrijden mensen met verschillende culturen elkaar. Ook wij leven in een maatschappij rijk aan bevolkingsgroepen met verschillende achtergronden en culturen. Den Haag is een multiculturele stad met inwoners van wel 140 verschillende nationaliteiten. Dankzij de globalisering hebben we nu ook kennis van alle culturen wereldwijd en de nodige spanningen die dat kan opleveren. Hoe ervaar jij dat?

De Stele. Museum het Louvre in Parijs

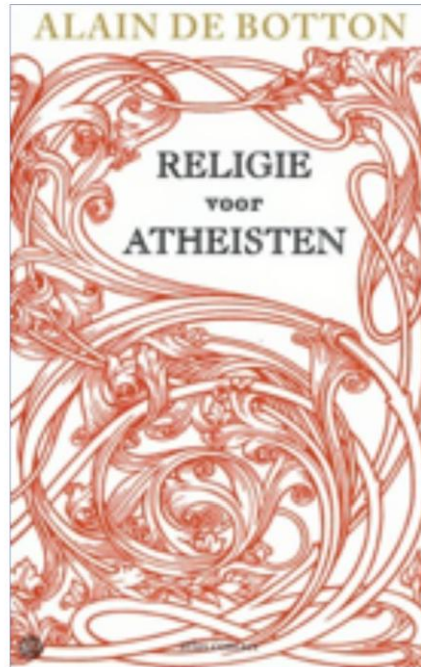
DE CODEX VAN HAMMURABI

De codex van Hammurabi is een eeuwenoude wettekst. Hammurabi was van 1792-1750 v.o.j., koning van het oude Babylon. De Stele* die zijn naam draagt is een van de belangrijkste documenten die zijn gevonden over het leven en de samenleving in die tijd. Er staan ongeveer 280 wettelijke besluiten in over tal van onderwerpen die betrekking hadden op de samenleving.

Veel wetten komen overeen met wat de Hebreeuwse profeet Mozes later zou verkondigen. Zoals in de Thora vermeld wordt heeft God aan Mozes in de Sinaïwoestijn zijn wet (mitswa) aan de Israëlieten bekend gemaakt. Met als belangrijkste onderdeel de Tien Geboden. Volgens het Jodendom staan er 613 mitswot (geboden) in de Thora.

[▶ Lees verder](#) [▶ de Bijbel](#)

* Stele is de archeologische term voor een (meestal uit één stuk steen of hout gehouwen) tablet of pilaar, met daarin een in reliëf beeldhouwde voorstelling en/of tekst. Steles werden onder andere door de oude Egyptenaren, de Perzen, de Grieken en de Romeinen gebruikt om graven en speciale plaatsen te markeren of als monument om de herinnering aan belangrijke gebeurtenissen vast te leggen.

VRAGEN

Kan de mens in harmonie samenleven zonder dat er regels of wetten zijn?

Maakt het daarbij uit of het wetten zijn die van God komen of bedacht zijn door de mens zelf?

LEESTIP

Alain de Botton is een hedendaags schrijver en filosoof. Hij schreef *Religie voor Atheïsten*. Met dit boek biedt de Botton de lezer stof tot nadenken. Overtuigd atheïst De Botton buigt zich over de positieve kanten van religie en ontdekt dat ongelovigen nog veel van gelovigen kunnen leren.

DE DRIE MONOTHEÏSTISCHE WERELDGODSDIENSTEN

HET JODENDOM

Het Jodendom is ongeveer 3000-4000 jaar geleden ontstaan. Volgens de Bijbelse schrijvers is Abraham de eerste aartsvader en de stichter van de natie. God belooft de stamvader twee dingen: de Israëlieten* zullen Kanaän (het beloofde land) bezitten en een groot volk worden.

Volgens het Oude Testament zijn er twaalf stammen van Israël geleid door de twaalf zonen van aartsvader Jakob, de derde aartsvader en de kleinzoon van Abraham. Het beloofde land werd zo opgedeeld dat iedere stam een eigen grondgebied kreeg. Een deel van die stammen verbleef daarvoor lange tijd in Egypte. Veel Joden waren slaven en moesten werken voor de Egyptenaren. Mozes bevrijdt de Israëlieten van de slavernij. Op de berg Sinaï ontvangt Mozes Gods boodschap. Hij kwam terug met 2 stenen tafels met daarop tien geboden. De tien geboden vormen vanaf dat moment de belangrijkste leefregels van de Joden.

Het Oude Testament, de Tenach ofwel de Hebreeuwse Bijbel is het belangrijkste geschrift voor de Joodse gelovigen.

* Israëlieten, niet te verwarren met Israëliërs, is synoniem geworden voor Joden. Oorspronkelijk was de term Israëliet (tijdens en na de tijd in Egypte) de collectieve naam voor nakomelingen van de 12 zonen van Jakob. Hij kreeg de naam 'Israël', wat 'strijder met God' betekent bij zijn terugkomst in het land Kanaän. In het vervolg van de verhalen wordt hij afwisselend als Jakob of Israël aangeduid. De term Israëlieten werd ook de naam voor de inwoners van het latere koninkrijk Israël.

HET CHRISTENDOM

Het Christendom is een religie gebaseerd op het evangelie en leven van Jezus zoals beschreven in het Nieuwe Testament. Het Christendom is begonnen als een Joodse beweging na de kruisiging van Jezus.

Aanvankelijk spraken de rabbijnen over Jezus en zijn aanhang als de 'ober gelila'ah' of 'rondreizende Galileeërs'. In die tijd waren er meer van dit soort groeperingen. Na Jezus' dood had men het over Christelijke Joden. Zij zagen Jezus niet als stichter van een nieuw geloof, maar als een profeet die zijn geloof baseerde op de leer van het Jodendom, de Mozaïsche wet en de profetische geschriften.

Dankzij de apostelen en de evangeliën geloven de Christenen dat Jezus de zoon van God is en de in het Oude Testament aangekondigde Messias. Messias stamt van het Hebreeuwse woord masjiach, wat Gezalfde of Koning betekent. In het Grieks vertaald als christos (Χριστός). Vandaar de naam Jezus Christus en de term Christendom voor het geloof. Jezus wordt door de Christenen gezien als de verlosser.

Paulus, die ook tot de apostelen wordt gerekend, was de drijvende kracht achter de geloofsverspreiding. Zijn zendingsreizen, vooral in het Hellenistische deel van het Romeinse Rijk, brachten het Christendom tot buiten de grenzen van het toenmalige Israël. Door Paulus' zendingsactiviteiten waren er rond het jaar 100 al Christelijke gemeenschappen van enige omvang in Palestina, Klein-Azië, Griekenland en Rome.

Ook andere apostelen zoals Petrus zouden zendingsreizen hebben gemaakt buiten Israël. Volgens latere overlevering werden in de jaren zestig Paulus en Petrus in Rome ter dood gebracht.

[!\[\]\(ed6754fb969b73e72f998151e17d90e7_img.jpg\) Lees verder](#) [!\[\]\(313fd14cf574351b5a4acbb88cdb2756_img.jpg\) De Bijbel](#)

DE ISLAM

Het heilige boek voor Moslims is de Koran. De openbaring is via de aartsengel Djibriel (Gabriël) aan Mohammed (570-632 n.o.j.) doorgegeven, waarna hij de leer als profeet en boodschapper doorgaf. De openbaringen werden gememoriseerd en opgeschreven door zijn volgelingen.

Naast de Koran is de soenna van Mohammed, waarin de levenswijze, de gezegden en de standpunten van de profeet worden beschreven, ook een belangrijke bron voor de (soennitische) Islamitische gelovigen.

In totaal noemt de Koran 25 profeten, maar Mohammed wordt in de islam beschouwd als de laatste profeet, 'Zegel der Profeten', die de geschiedenis van de doorlopende openbaring van Gods wil heeft afgesloten. De Islam is voor Moslims de vervolmaking van het geloof in één God (Allah).

Gedurende de periode dat Mohammed in Mekka predikte, drong hij er op aan om te stoppen met polytheïsme en slechts één God te aanbidden. Hoewel sommigen zich bekeerden tot de Islam, werden Mohammed en zijn volgelingen vervolgd door het stadsbestuur. Na twaalf jaar van vervolging van de Moslims onder Mohammed door de Mekkanen, vertrokken de eersten naar de stad Medina waar ze een Islamitisch bestuur vestigden. De Mekkanen blijven echter in gewapend conflict met de Moslims en deze situatie eindigt pas wanneer Mohammed in 629 Mekka veroverd. Wanneer hij in 632 op tweeënzestigjarige leeftijd sterft heeft hij de Arabische stammen van Arabië zowel politiek als religieus verenigd.

De Koran verwijst veelvuldig naar thema's en verhalen over personen die eerder in de Oude Testament en het Nieuwe Testament zijn beschreven. De wetenschappelijke consensus is dat de Koran veel aan deze teksten heeft ontleend. De traditioneel Islamitische verklaring voor de overeenkomsten is dat zowel de geschriften van de Christenen als van de Joden onvolledig en verstoorde versies van de Islam zijn.

Moslims kunnen het woord moslim in een bredere betekenis gebruiken, bijvoorbeeld iemand die zich aan God overgeeft. Volgens deze definitie waren bijvoorbeeld Adam, Ibrahim (Abraham) en Isa (Jezus) moslims.

VERDIEPING

VAN VELE GODEN NAAR ÉÉN GOD

Het ontstaan van monotheïstische godsdiensten.

‘Er zijn over het ontstaan van religies talloze theorieën. Of ze kloppen of niet, het ziet er naar uit dat het ‘creëren’ van goden een van de dingen is die de mensen altijd hebben gedaan. Wanneer een bepaald religieus idee niet meer werkte, werd ze simpelweg door een ander vervangen.’ (vrij naar Karen Armstrong uit *Een geschiedenis van een God*)

Het Midden-Oosten - de bakermat van onze beschaving - stond in de eeuwen voor het begin van onze jaartelling onder invloed van talrijke beschavingen en hun godsdiensten. De verschillen in traditie, gebruiken en geloof waren soms groot en de vele verschillende beschavingen met de verering van even zovele verschillende goden hebben elkaar vanzelfsprekend beïnvloed. In dit gebied ontstonden de drie grote wereldgodsdiensten, het Jodendom, Christendom en later de Islam, waarbij er sprake is van één God.

Er zijn godsdienstige stromingen uit het oude Perzië en het oude Egypte die volgens theoretici mogelijk van invloed zijn geweest bij het ontstaan van religie op basis van het geloven in één enkele hogere macht of God.

HET OUDE PERZIË EN HET ZOROASTRISME

De profeet Zoroaster (Zarathustra) is de stichter van Perzië (het huidige Iran) en de grondlegger van het Zoroastrisme. De meeste moderne onderzoekers plaatsen zijn leven tussen 1400 en 1200 v.o.j. Cyrus de Grote maakt het Zoroastrisme tot staatsreligie van het Perzische Rijk.

In de tijd van de grote hervormer Zoroaster vereerden de Perzen verschillende goden. Zoroaster ontkende hun bestaan en erkende alleen Ahura Mazda als de ware schepper. Zijn leer is beschreven in het heilige boek de Avesta. Het Zoroastrisme is een sociaal-religieuze leer, waarin wordt opgekomen voor de armen. Volgens deze leer is de mens ingeklemd tussen twee tegengestelde machten, het goed en het kwaad ofwel Ahura Mazda (Verlichtende Wijsheid) en Angra Mainyu (Destructieve Geest). In de eeuwige strijd tussen beiden zou de mens de kant van het goede moeten kiezen, door goede daden, gedachten en woorden.

Zoroaster dacht dat Ahura Mazda het licht zichtbaar maakte, daarom werd hij vaak als de zon afgebeeld. In de grafkamer van de Perzische vorst Darius I is Ahura Mazda afgebeeld als een gevleugelde zonnescijf, een beeld dat is gebaseerd op Egyptische symboliek.

HET OUDE EGYPTEN EN DE ZONNEGOD ATON

Achnaton (1388 - 1351 v.o.j.) was de farao van de 18de dynastie van het Oude Egypte. Zijn oorspronkelijke naam was Amenhotep, maar hij liet zijn naam veranderen in Achnaton; hij die de zonnescijf welgevallig is.

Na vier jaar op de troon (ca. 1348 v.o.j.) voerde Achnaton een aantal revolutionaire veranderingen door. Egypte had tot dan toe een veelgodendom, met de zonnegod Amon-Ra als oppergod. Achnaton stelde dat de enige god Aton was; de zonnescijf die tot dan toe een minder belangrijk aspect van de zonnegod Amon-Ra was. De farao was zelf hogepriester van Aton. Hij liet veel tempels gewijd aan de andere goden sluiten, tot ongenoegen van de Egyptenaren.

NEFERTITI EN ATON

De theorie dat de Aton-religie van Achnaton het ontstaan of de ontwikkeling van het Jodendom en daarmee indirect het Christendom heeft beïnvloed wordt ondersteund door de vondst van een hymne voor Aton, deze hymne vertoont een opvallende gelijkenis met de Bijbelse Psalm 104. Daarnaast viel Achnatons regering in de meest geaccepteerde chronologie ergens in de tijd dat de Israëlieten hun ballingschap in Egypte hadden.

In de oudste delen van het Oude Testament komt nog een meerduidige godheid voor. De Bijbel is in beginsel dus ook niet uitsluitend monotheïstisch.

DE BIJBEL

Thora rol. Met de hand gemaakt.

Het woord bijbel stamt van het Griekse woord *biblia* (boeken) af. De bijbel is een verzameling van teksten. De boeken zijn heel verschillend van karakter en de meeste ervan zijn in de loop van de tijd vele malen geredigeerd, opnieuw geïnterpreteerd, aangepast en uitgebreid. De Christelijke Bijbel bestaat uit het Oude en het Nieuwe Testament.

Het Oude Testament, door wetenschappers de Hebreeuwse Bijbel en door de Joden Tenach genoemd, kwam tot stand in de eeuwen voor onze jaartelling en is voor het grootste deel in het Hebreeuws geschreven met een paar passages in het Aramees. De Tenach bestaat uit 39 boeken die geschreven zijn in een tijdsbestek van ongeveer 1000 jaar en handelt over alle denkbare aspecten van het leven.

De Tenach is in te delen in drie delen. Thora, Profeten en Geschriften.

De Thora (Hebreeuws voor leer, instructie of wet) bestaat uit vijf boeken; Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri en Deuteronomium.

De Thora is voor het (religieuze) jodendom van groot belang. Er wordt in beschreven dat God een verbond sluit met Awraham (Abraham), zijn zoon Jitschak (Izaäk) en kleinzoon Ja'akow (Jakob). Zij worden gezien als de aartsvaders van de Israëlieten.

God maakt in de Sinaïwoestijn zijn wet (mitswa) aan de Israëlieten bekend en draagt hen op deze stipt na te leven. Er zijn 613 mitswot (613 geboden) in de Thora opgeschreven, waarvan 611 via Mozes, de leider van de Israëlieten bij de uittocht uit Egypte, en 2 zijn rechtstreeks door God geopenbaard, met als belangrijkste onderdeel de Tien Geboden. De wetten zijn zeer bepalend voor het Joodse religieuze leven.

De Profeten vertelt over de vroege profeten: Jozua, Richteren, Samuël en Koningen, de late profeten: Jesaja, Jeremia, Ezechiël en de twaalf kleine profeten.

De Geschriften bestaan uit een zeer diverse verzameling van literatuur. Ze worden ook wel ingedeeld in de boeken van de waarheid, wijsheid en poëzie.

De Joden duiden de Tenach niet aan met de term Oude Testament ook erkennen zij het Nieuwe Testament niet als heilig boek. Hedendaagse theologen benadrukken dat het Nieuwe Testament gelezen zou moeten worden als 'geworteld' in het Oude Testament.

HET NIEUWE TESTAMENT

Het Nieuwe Testament is een verzameling van 27 boeken* geschreven in de eerste eeuwen n.o.j. in toen alledaags Grieks (Koinè-Grieks). In deze boeken wordt het leven en de leer van Jezus beschreven. Het Nieuwe Testament is in te delen in de evangeliën, de handelingen, de brieven en de openbaring.

De evangeliën zijn vier boeken met de goede boodschap volgens Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes.

➤ Lees verder ➤ de vier evangeliën

De handelingen van de apostelen is het tweede boek van Lucas en een vervolg op zijn evangelie. Het boek begint met de Hemelvaart van Jezus. Daarna wordt over de neerdaling van de Heilige Geest, het leven van de eerste Christenen te Jeruzalem en de zendingsreizen van de apostelen Petrus en Paulus verhaald. Het boek eindigt met de gevangenneming van Paulus.

DE BRIEVEN

Het Nieuwe Testament bestaat uit 27 boeken en 21 hiervan kunnen als brieven beschouwd worden. De meeste worden toegeschreven aan de leiders van de vroege kerk. Van deze 21 brieven wordt bij maar liefst 13 brieven Paulus als afzender vermeld. Door middel van deze brieven konden de kerkvaders contact houden met afgelegen christelijke gemeenten.

Het Laatste Oordeel, Jheronimus Bosch ca. 1450 – 1516 Gemäldegalerie
der Akademie der bildenden Künste, Wenen

DE OPENBARING

Traditioneel werd aangenomen dat het de apostel Johannes is geweest die te kennen gaf dit boek op Patmos te hebben geschreven. De auteur wordt om verwarring te voorkomen aangeduid als Johannes van Patmos. Het werd geschreven in het Koinè-Grieks. In de aanhef staat dat het een openbaring is van Jezus aan Johannes. De naam is een letterlijke vertaling van de Griekse titel *Apokalypsè tou Ioánnè*, reden waarom het ook wel de Apocalyps wordt genoemd. Het boek telt 22 hoofdstukken. Het is het enige profetische boek in het Nieuwe Testament. Eigenlijk is het een brief bedoeld om in de kerken waaraan hij is gericht te worden voorgelezen. De schrijver doet hierin verslag van een visioen dat hij zou hebben gehad, waarin God hem de nabije toekomst onthulde.

Ieder jaar opnieuw staat de Bijbel bovenaan de lijst van meest verkochte boeken ter wereld.

* De canonvorming van het Nieuwe Testament is het proces dat uiteindelijk leidde tot een algemeen aanvaarde lijst van de geschriften. Al aan het einde van de 2de eeuw bestond een canon die niet veel van de huidige verschilde. De tweede helft van de 4de eeuw vormde de beslissende fase van canonisering.

PETRUS

Wacht even

keer dat nu eens om

eerst geloven en dan zien

niet eerst zien en dan pas geloven

nee het geloof komt eerst

het is verbijsterend eenvoudig

geloof en je zult zien

het is aan ons allen gegeven

en we kijken er gewoon overheen

Jezus wil niet dat wij verdrietig zijn

hij wil dat we in hem geloven

zolang we hier zitten te sippen doen we

dat niet

maar zodra we in hem geloven

is er geen reden meer voor verdriet

want dan is hij er nog steeds

(uit Zie de mens)

VERDIEPING

OVER GELOVEN EN RELIGIE

Onder religie wordt gewoonlijk een van de vele vormen van zingeving of het zoeken naar betekenisvolle verbindingen verstaan. Meestal staat daarbij een hogere macht, opperwezen of god centraal.

Er zijn heel veel religieuze stromingen. Op Wikipedia is een hele lange lijst te vinden. Naast het Christendom, het Jodendom en de Islam zijn andere bekende stromingen het Hindoeïsme en het Boeddhisme. Binnen deze religies zijn er weer verschillende groeperingen en tradities. Denk daarbij aan het protestantse en katholieke Christelijke geloof.

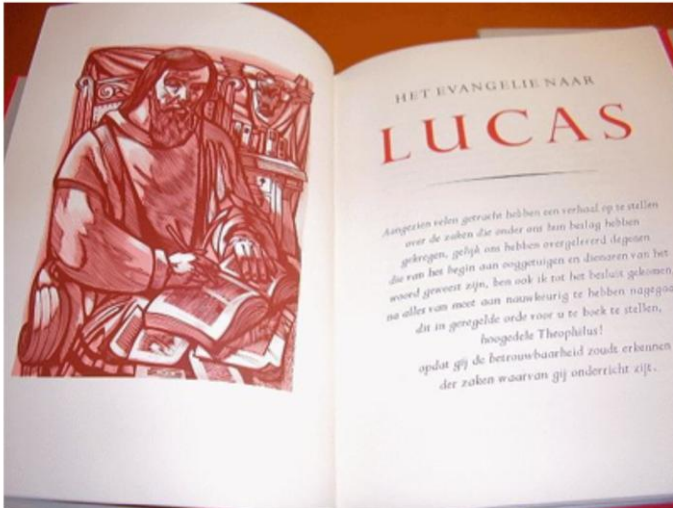
Geloven kan op vele manieren en hoeft ook niet altijd religieus te zijn. Zin geven aan je leven kan op veel manieren.

VRAAG

Waar geloof jij in?

University of Michigan. Een fragment van het evangelie van Mattheus uit de derde of vierde eeuw.

DE VIER EVANGELIËN

De Christelijke Bijbel bestaat uit het Oude en Nieuwe Testament. Het Nieuwe Testament van de Christelijke Bijbel bevat vier evangeliën.

Evangelie komt van het Griekse woord euangelion, dat ‘goede (of blijde) boodschap’ betekent.

De evangeliën zijn volledig aan het leven en de leer van Jezus van Nazareth gewijd en vormen daarmee de belangrijkste kennisbron over hem. Ze zijn waarschijnlijk tussen 60 en 160 n.o.j. opgetekend. Geruime tijd na de dood van Jezus.

De evangeliën worden in de christelijke traditie toegeschreven aan Mattheus, Marcus, Lucas en Johannes, maar in de geschriften zelf worden geen auteurs vermeld. Hier wordt nog steeds wetenschappelijk onderzoek naar gedaan. Het is dus ook lastig om te bepalen of sommige van de vermeende schrijvers Jezus van Nazareth zelf hebben gekend.

Er bestaat geen zekerheid over de vraag wanneer de vier canonieke* evangeliën werden geschreven. De volgorde waarin ze in de Bijbel werden geplaatst klopt waarschijnlijk niet helemaal met de volgorde waarin ze volgens historici werden geschreven. In de Bijbel vinden we eerst Mattheus, dan Marcus, Lucas en tenslotte Johannes. De datering die verschillende onderzoekers voor de evangeliën hanteren loopt soms sterk uiteen. In ieder geval zijn ze alle vier geschreven na Jezus’ dood. Vaak wordt Marcus het vroegst gedateerd, tussen de jaren 50 en 100 n.o.j. en Johannes het laatst, eind eerste eeuw tot begin tweede eeuw.

Ook historische en politieke gebeurtenissen in de tweede helft van de eerste eeuw zijn van invloed geweest op het ontstaan van de eerste evangeliën en de daarmee beoogde verspreiding van het nieuwe Christelijke geloof. De Romeinse bezetting en de Joodse Opstand in 66-68 n.o.j. met de vernietiging van de tempel in Jeruzalem.

De evangeliën van Mattheus, Marcus en Lucas worden vanwege de vele onderlinge overeenkomsten de synoptische evangeliën genoemd. De tekst van deze drie evangeliën wordt soms in drie kolommen naast elkaar geplaatst om ze makkelijk te kunnen vergelijken; een dergelijke tabel heet dan een synopsis.

De Evangelisten, schilder onbekend. Kapel in Koldingen Duitsland

Het evangelie volgens Mattheus is geschreven rond 60-90 n.o.j. In de Christelijke traditie is Mattheus, een Joodse tollenaar (belastinginner) en discipel van Jezus. Het evangelie wordt ook wel het 'Joodse evangelie' genoemd en houdt zich uitgebreid bezig met Jezus' verhouding tot het Judaïsme.

Het evangelie volgens Marcus is geschreven rond 50-70 n.o.j. Volgens Papias, bisschop van Hiërapolis in het begin van de 2de eeuw, was Marcus de tolk van Petrus.

Marcus schrijft zijn evangelie waarschijnlijk in de stad Rome, vlak voordat de burgeroorlog (68-69 n.o.j.) uitbreekt. Het is een moeilijke tijd voor de Christenen. Veel Christenen zijn slachtoffer geworden van vervolgingen, zoals Petrus en Paulus. In het evangelie van Marcus ligt een grote nadruk op de gebeurtenissen in de week voor het sterven van Jezus.

Het evangelie volgens Lucas (geschreven tussen 60 tot 130 n.o.j) is een tweedelig werk dat is opgedragen aan Theofilus (over wie verder vrijwel niets bekend is). Het tweede deel bevat de Handelingen van de Apostelen. Traditioneel wordt aangenomen dat Lucas waarschijnlijk een arts was die de apostel Paulus op zijn reizen begeleidde.

Het evangelie volgens Lucas richtte zich ook op niet-Joden, zoals de Grieken en wordt ook wel het Helleense evangelie genoemd.

Het evangelie volgens Johannes (geschreven tussen 160 en 200 n.o.j.) is voornamelijk aan niet-Joodse Christenen gericht en wijkt af van de drie andere evangeliën. Een aantal markante passages uit de synoptische evangeliën ontbreekt bij Johannes. Voorbeelden zijn: verhalen over de geboorte van Jezus, de verzoeking in de woestijn, de transfiguratie en de instelling van het Avondmaal. En omgekeerd bevat het Johannes evangelie een aantal gebeurtenissen die in de andere evangeliën ontbreken, waaronder het verhaal dat Jezus water in wijn verandert op een bruiloft (2:1-11) en dat over de opwekking van Lazarus.

*Behorend tot de authentieke Bijbelgeschriften die de kerk erkent als Gods openbaring.

VERDIEPING

JOODSE BEWEGING

Het waren onstuimige jaren, zowel op politiek als religieus gebied, ten tijde van Jezus' leven en de periode na zijn dood. Het ontstaan van de nieuwe Joods-Christelijke beweging, het schrijven van de evangeliën en de verspreiding van het nieuwe geloof staan daar onder invloed van.

In het begin van het boek Handelingen vinden we een beschrijving van de manier waarop de eerste Joodse Christenen in Jeruzalem leefden:

En zij volhardden in de leer van de apostelen en in de gemeenschap, in het breken van het brood en in de gebeden. En er kwam vrees over iedereen; en er werden veel wonderen en tekenen door de apostelen gedaan. En allen die geloofden, waren bijeen en hadden alle dingen gemeenschappelijk; en zij verkochten hun bezittingen en eigendommen en verdeelden die onder allen, naar dat ieder nodig had. En zij bleven dagelijks eensgezind in de tempel bijeenkomen, en terwijl zij van huis tot huis brood braken, namen zij gezamenlijk voedsel tot zich, met vreugde en in eenvoud van hart; en zij loofden God en vonden genade bij heel het volk. En de Heere voegde dagelijks mensen die zalig werden, aan de gemeente toe. En de menigte van hen die geloofden, was een van hart en een van ziel; en niemand zei dat iets van wat hij bezat, van hemzelf was, maar alles hadden zij gemeenschappelijk.

Van belang voor het ontstaan van het evangelie en de verspreiding in het Romeinse Rijk was de Joodse Oorlog, die eindigde in de verwoesting van Jeruzalem en de tempel in het jaar 70 n.o.j. Deze tragedie is waarschijnlijk de aanleiding voor het schrijven van de volledig nieuwe reeks heilige geschriften. Om de Joods-Christelijke gemeenschap nieuwe hoop en houvast te geven.

Door het wegvallen van Jeruzalem als religieus centrum van het Christendom werden andere steden belangrijk als centrum voor de snel groeiende Christelijke gemeenschap. De bisschoppen van Rome, Alexandrië en Antiochië kregen al spoedig een bijzondere status (patriarchaat) vanwege de vermeende apostolische oorsprong. De val van Jeruzalem wordt tevens als een belangrijke oorzaak gezien voor het feit

dat de Joodse stroming binnen de Christelijke gemeenschap steeds meer terrein verloor en dat daarmee het Christelijke geloof helemaal los kwam te staan van het Jodendom.

Op een gegeven moment werd de roeping van de heidenen onderwerp van discussie. De vraag was of heidenen Christen konden worden zonder dat ze zich tevens tot het Jodendom zouden bekeren. Petrus zette de deur voor lidmaatschap van de kerk open voor de heidenen.

NIEUWE HISTORISCHE VONDST

Op 22 januari 2015 stond er een artikel in het dagblad Trouw over de vondst van een stukje papyrus met een eeuwenoude tekst. Het stukje papyrus was verwerkt in het papier-maché van een mummiemasker. Mogelijk is het een fragment van het evangelie van Marcus.

[Lees artikel Trouw](#)

Icon met de twaalf apostelen

DE TWAALF APOSTELN

Het Griekse woord *apostolos* (gezant) wordt in het Nieuwe Testament gebruikt als vertaling van het Hebreeuwse *sjaliach* (gezondene). In het Joodse recht duidde dit woord op iemand die optrad als gevolmachtigd vertegenwoordiger van zijn zender. In de evangeliën staat dat Jezus twaalf leerlingen aanstelde tot apostel of discipel. Ook wel de twaalf genoemd. Discipel betekent letterlijk leerling en is de vertaling van het Griekse woord *mathitis*. Omdat de evangeliën vermelden dat Jezus vele leerlingen had, is de benaming apostel duidelijker voor de uitverkoren twaalf. De twaalf waren een vaste en onveranderlijke kern die bijzonder dicht bij Jezus stond.

In het evangelie van Marcus, wordt de aanstelling van de twaalf als volgt beschreven:

‘Jezus ging de berg op en riep bij zich wie Hij wilde, en ze kwamen naar Hem toe. Hij stelde er twaalf aan, die Hij ook apostelen noemde, met de bedoeling dat ze Hem zouden vergezellen, en uitgezonden zouden worden om te verkondigen, met de macht om de demonen uit te drijven ‘

Volgens Marcus stelde Jezus tot apostel aan: Simon (die Jezus de bijnaam Petrus gaf), Jacobus van Zebedeüs of de Meerdere, Johannes (de broer van Jacobus), Andreas (de broer van Petrus), Filippus, Bartolomeus, Mattheus, Thomas, Jacobus van Alfeüs of de Mindere, Judas Taddeüs, Simon Kananeüs of de Zeloot en Judas Iskariot.

Naast de twaalf apostelen wordt Paulus ook tot de apostelen gerekend. Paulus was de drijvende kracht achter de geloofsverspreiding. Hij maakte een drietal lange zendingsreizen, waardoor hij onder meer in Cyprus, Lystre, Korinthe, Filippi, Athene, Thessalonica en Efeze verbleef.

De Christelijke traditie noemt ook de evangelisten Lucas en Marcus en de missionarissen Barnabas, Titus en Timotheüs apostelen.

Volgens de Kerkvaders* koos Jezus twaalf apostelen omdat hij zichzelf beschouwde als hoofd van het nieuwe Israël. Israël telde twaalf stammen, waarvan de stamvaders de twaalf zonen van Jacob waren (Jacob kreeg de naam Israël: 'Hij die met God gestreden heeft'). Zoals het Oude Israël was gefundeerd op de twaalf stamvaders, zo is de kerk gebouwd op het fundament van de twaalf apostelen. De leiding van de vroege kerk in Jeruzalem was in handen van de eerste twaalf apostelen met Petrus als onbetwiste leider en woordvoerder van de Christelijke gemeenschap.

In de evangeliën lezen we ook over de vele twijfels, mislukkingen en de innerlijke en onderlinge worstelingen van de apostelen.

Verschillende apostelen hebben brieven geschreven aan de geloofsgemeenschappen. In de Bijbel zijn brieven opgenomen van de apostelen Jacobus, Petrus, Johannes, Judas en Paulus. Paulus heeft ons de meeste brieven nagelaten. Hij heeft 14 brieven geschreven aan de gemeenschappen die hij stichtte, om ze te troosten, te bemoedigen, te onderrichten of terecht te wijzen. Paulus verkent als eerste de verschillende aspecten van het geloof en van het Christelijke leven. Paulus heeft zelf erg geworsteld met de vraag hoe Joodse en heidense volgelingen van Jezus, Joden-Christenen en heiden-Christenen, samen één gemeenschap zouden kunnen vormen.

* Een kerkvader (Kerklatijn: pater ecclesiae), is de gebruikelijke aanduiding voor de schrijvers en leraren (meestal bisschoppen) van de vroeg christelijke kerk, van wie de theologische werken bewaard zijn gebleven. De geschriften van de kerkvaders vormen de eerste vorm van literatuur in de vroege Middeleeuwen, na de val van het West-Romeinse Rijk.

Doop van Christus in de Jordaan, Johannes de Doper predikt voor een menigte aan de oever van de Jordaan.

Jan Luyken (1649-1712) Amsterdam museum

JOHANNES DE DOPER

*Wie reden heeft tot vrees bijt in het stof
niemand ontkomt aan de toorn van God
niemand ontkomt aan Zijn finale oordeel
alleen de goeden blijven over
de kwaden zullen branden in het vuur van de gerechtigheid*

(uit *Zie de mens*)

Johannes de Doper was een Joodse profeet en komt zowel in het Nieuwe Testament als in de Koran voor.

Hij zou omstreeks het jaar 30 in de provincie Judea hebben gepredikt. Zijn moeder Elisabeth was verwant met Maria (volgens het evangelie van Mattheus). Vanwege het leeftijdsverschil veronderstelt men dat Elisabeth de tante van Maria was.

Het oudste (niet religieuze) werk waarin over zijn bestaan wordt geschreven is De oude geschiedenis van de Joden van de Joodse geschiedschrijver Flavius Josephus.

Johannes koos, hoewel hij van geboorte tot de elite behoorde, voor het armoedige bestaan van heremiet* in de woestijn, naar voorbeeld van de profeet Elia. Waar hij (volgens de evangeliën), gekleed ging in een kameelharen habijt en zich voedde met sprinkhanen en wilde honing.

Hij had een uiterst sombere kijk op het leven en kondigde het einde der tijden aan. Hij riep passanten aan om tot inkeer te komen en zich tot Jahwe (God) te bekeren. Door middel van het opbiechten van zonden en als symbool voor vergeving werden ze door hem ondergedompeld in de Jordaan. Van heinde en verre stroomden de mensen toe. Ook Jezus liet zich dopen, maar sloot zich niet bij Johannes aan, noch werd Johannes een van de discipelen van Jezus. Ze hadden beiden hun eigen aanhang.

De eerste twee 'leerlingen' van Jezus waren Andreas en zijn broer Simon (die onder de naam Petrus de bekendste van de twaalf apostelen zou worden). Jezus ontmoette hen na zijn doop in de Jordaan toen hij na zijn verblijf in de woestijn nog in Judea verbleef.

➤ Lees verder ➤ De twaalf apostelen

Johannes de Doper wordt uiteindelijk in opdracht van Herodes Antipas opgepakt en ter dood veroordeeld (ongeveer 36 n.o.j.). In de Bijbel wordt er gesproken van onthoofding, maar met een aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid, is Johannes de Doper net als Jezus gekruisigd als oproerkraaier. Volgens Flavius Josephus was het motief voor het ter dood brengen van Johannes dat Herodes in de profeet een gevaarlijke opstandeling en leider zag.

Josephus schrijft:

Toen de mensen massaal toestroomden en ze door naar zijn woorden te luisteren bovenmate opgewonden werden, werd Herodes bang. Hij vreesde dat iemand die over zoveel overredingskracht beschikte, de mensen wel eens tot opstand zou kunnen oproepen. Het leek er namelijk op dat ze in alles zijn raad volgden. Hij vond het veel beter om, voordat er revolutie en ellende van zou komen, zelf het initiatief te nemen en de man te doden dan om pas als het eenmaal zover was in te grijpen.

JOHANNES DE DOPER

De menselijke geest is zo verward

men ziet het kwade voor het goede aan

de natuur is ziek en zal de aarde overwoekeren

hebzucht en onmatigheid verspilling onrechtvaardigheid

alle ziekten van deze tijd schieten wortel in de aarde

maar wij leggen de bijl aan de wortel

(uit *Zie de mens*)

* religieuze man of vrouw die in afzondering leeft

Pietà beeldhouwwerk van Michelangelo Buonarroti.

Sint-Pietersbasiliek Rome

MARIA DE MOEDER VAN JEZUS

*Maar dat is waanzin
ik wil hem spreken nu
ik ben zijn moeder*

(uit *Zie de mens*)

Maria komt als figuur zowel in de Bijbel als in de Koran voor. In de Bijbel worden er weinig woorden over haar geschreven. De meeste informatie over haar krijgen we in de evangeliën van Lucas en Mattheus in het Nieuwe Testament. Zij wordt daar genoemd bij de geboorte van Jezus waarbij de nadruk ligt op haar maagdelijkheid. Volgens de evangelist Lucas is Maria een Joodse vrouw, vermoedelijk uit een priesterlijk geslacht. Maria was verloofd met Jozef, een timmerman, zij woonden in Nazareth. Jozef is waarschijnlijk gestorven tijdens Jezus' jeugd. Maria had naast Jezus nog 4 andere zonen: Jacobus, Jozef (Joses), Simon en Juda. Maria was verwant met Elisabeth, de moeder van Johannes de Doper (volgens het evangelie van Mattheus). Vanwege het leeftijdsverschil veronderstelt men dat Elisabeth de tante van Maria was.

Lucas laat doorschemeren dat Maria als moeder van de Messias, dus als moeder van God mag worden beschouwd. Jezus zou zijn geboren, omdat Maria door de Heilige Geest is bevrucht. Maria is daarom 'de gezegende onder de vrouwen'.

De weinige woorden in de Bijbel die aan haar worden gewijd hebben in het Christelijk geloof voor veel discussie gezorgd. Vanaf de tweede eeuw kreeg Maria bijzondere verering omdat zij zonder zonden was gebleven en moeder van God was. Het lijden van Maria, dat voortvloeide uit haar verbondenheid met Jezus Christus, werd toen aanleiding van een nieuwe vorm van Mariaverering (mater *dolorosa*).

In de hoge Middeleeuwen werd Maria vereerd als een ideale vrouw. In de nieuwe tijd vereerde men haar als beschermheilige tegen de oprukkende Islam en bij de verovering van de nieuwe wereld. In de negentiende en twintigste eeuw ontstonden Mariabedevaartsoorden.

De verering van Maria is kenmerkend voor de Rooms-Katholieke leer en praktijk. Door sommige Christenen wordt de verering van Maria verworpen, met name door de Christenen uit de reformatie.

Over de dood van Maria staat niets vermeld in de Bijbel. De informatie rondom haar dood is gebaseerd op de apocriefe evangeliën en mondelinge overdracht. Zij zou zijn gestorven tussen 36 en 50 n.o.j. in Jeruzalem of Efeze. Er zouden hierbij meerdere apostelen aanwezig zijn geweest.

MARIA IN DE BIJBEL

In de Bijbel verschijnt zij maar bij een paar gebeurtenissen: ze raakt Jezus kwijt als hij twaalf is, ze is bij een bruiloft in Kana, bij de kruisiging, bij de graflegging en bij de wederopstanding. Er wordt weinig verteld over Maria als persoon, vaak wordt zij alleen genoemd als aanwezige. Enkele voorbeelden:

Lukas 2 (Jezus als twaalfjarige in de tempel): '[42-52] *En toen Hij twaalf jaren oud geworden was en zij naar Jeruzalem opgegaan waren, naar de gewoonte des feestdags, en de dagen aldaar voleindigd hadden, toen zij wederkeerden, bleef het Kind Jezus te Jeruzalem, en Jozef en Zijn moeder wisten het niet. Maar menende, dat Hij in het gezelschap op den weg was, gingen zij een dagreis, en zochten Hem onder de magen en onder de bekenden. En als zij Hem niet vonden, keerden zij weder naar Jeruzalem, Hem zoekende. En het geschiedde na drie dagen, dat zij Hem vonden in den tempel, zittende in het midden der leraren, hen horende en hen ondervragende. En allen die Hem hoorden, ontzetten zich over Zijn verstand en antwoorden. En zij Hem ziende, werden verslagen; en Zijn moeder zeide tot Hem: Kind, waarom hebt Gij ons zo gedaan? Zie, Uw vader en ik hebben U met angst gezocht. En Hij zeide tot hen: Wat is het, dat gij Mij gezocht hebt? Wist gij niet, dat Ik moet zijn in de dingen Mijns Vaders? En zij verstonden het woord niet, dat Hij tot hen sprak. En Hij ging met hen af en kwam te Nazareth en was hun onderdanig. En Zijn moeder bewaarde al deze dingen in haar hart. En Jezus nam toe in wijsheid en in grootte en in genade bij God en de mensen.'*

Johannes 2: 3-5 *‘En op den derden dag was er een bruiloft te Kana in Galilea; en de moeder van Jezus was aldaar. En Jezus was ook genood, en Zijn discipelen, tot de bruiloft. En als er wijn ontbrak, zeide de moeder van Jezus tot Hem: Zij hebben geen wijn. Jezus zeide tot haar: Vrouw, wat heb Ik met u te doen? Mijn ure is nog niet gekomen. Zijn moeder zeide tot de dienaars: Zo wat Hij ulieden zal zeggen, doet dat.’*

Markus 15:40 (kruisiging): *‘En er waren ook vrouwen van verre dit aanschouwende, onder welke ook was Maria Magdalena, en Maria, de moeder van Jakobus den kleine en van Joses, en Salome.’*

Johannes 19:25-27 (kruisiging): *‘En bij het kruis van Jezus stonden Zijn moeder en Zijner moeders zuster, Maria. Klopas’ vrouw, en Maria Magdalena. Jezus nu, ziende Zijn moeder, en den discipel dien Hij liefhad, daarbij staande, zeide tot Zijn moeder: Vrouw, zie, uw zoon. Daarna zeide Hij tot den discipel: Zie, uw moeder. En van die ure aan nam haar de discipel in zijn huis.’*

Markus 15:47 (graflegging): *‘En Maria Magdalena en Maria, de moeder van Joses, aanschouwden, waar Hij gelegd werd.’*

Markus 16:1 (opstanding): *En als de sabbat voorbijgegaan was, hadden Maria Magdalena en Maria, de moeder van Jakobus, en Salome specerijen gekocht, opdat zij kwamen en Hem zalfden.*

VERDIEPING

MOEDERGODIN EN MARIAVERERING

Het ontstaan van de Mariaverering hangt ook samen met de eeuwenoude verering in veel culturen van de moedergodin. Er zijn beeldjes van moedergodinnen gevonden die uit de prehistorie komen.

De moedergodin verwijst naar moederlijke symbolen van creativiteit, geboorte, vruchtbaarheid, seksuele vereniging, verzorging en de cyclus van groei. De term wordt toegepast op de meest diverse figuren, zoals Venusbeeldjes uit de Steentijd maar ook de Maagd Maria.

Venus van Laussel 25.000 jaar oud. Gevonden in de Dordogne.

In Efeze (in de oudheid een grote haven- en handelsstad aan de westkust van Klein-Azië, nu Turkije) is de Mariaverering begonnen. Duizenden jaren was het daar al de gewoonte om een moedergodin te aanbidden. De verering van de godin Artemis was heel geliefd bij het volk. Artemis is onder andere de beschermgodin voor de zwangere vrouw, hoewel zijzelf altijd maagd is gebleven. Maagd bleef zij uit vrije wil. Als maagd stond ze ook symbool voor de kuisheid. De Efeziërs hadden er moeite mee om in hun aansluiting bij het Christendom de verering van een vrouwelijke figuur los te laten. In Efeze werd in 431 n.o.j een belangrijk concilie gehouden. Er werd toen bepaald dat Maria de moeder van God genoemd mocht worden.

Overigens mag niet gezegd worden dat Maria ‘aanbeden’ wordt. Het tweede concilie van Nicea in 787 heeft hierin duidelijke verschillen aangebracht. ‘Aanbidding’ is er alleen voor God, ‘eerbied’ voor de heiligen en ‘hyperdouleia’ (meer dan eerbied) voor Maria.

In de voorstelling is Maria vooral moeder. Een moeder die bezorgt is en haar volwassen zoon niet meer weet te bereiken.

De Duits-Amerikaans filosoof en psycholoog Erich Fromm (1900-1980) zegt het zo:

De relatie tussen moeder en kind is paradoxaal en, in zekere zin, tragisch. Het heeft de volledige liefde van de moeder nodig om het kind te helpen weg te groeien van zijn moeder om zo compleet onafhankelijk te worden.

VRAAG

Hoe ervaar jij dat?

Is het moeilijk je eigen weg te volgen?

Hoe is het denk je voor moeders als kinderen (gevaarlijke) keuzes maken, waar de moeder het niet mee eens is. Kun je voorbeelden noemen?

LEIDEN EN VOLGEN

OVER INSPIRERENDE MENSEN

We hebben allemaal voorbeelden nodig die ons inspireren. Helden, charismatische leiders en zingers. Mensen die een ideologie hebben, die de wereld willen veranderen en verbeteren.

Voorbeelden van inspirerende mensen in onze huidige tijd zijn onder andere Mahatma Ghandi, Nelson Mandela en Martin Luther King. Geweldloosheid, rechtvaardigheid, tolerantie en vredelievendheid was ook voor hen, net zoals voor Jezus, heel belangrijk. Deze mensen hadden een ideaal, kregen veel mensen op de been en brachten daarmee grote veranderingen tot stand. Ook voor sommigen van hen waren de gevolgen groot. Martin Luther King werd doodgeschoten op zijn 39ste. Mandela kreeg levenslang en zat uiteindelijk 27 jaar in de gevangenis.

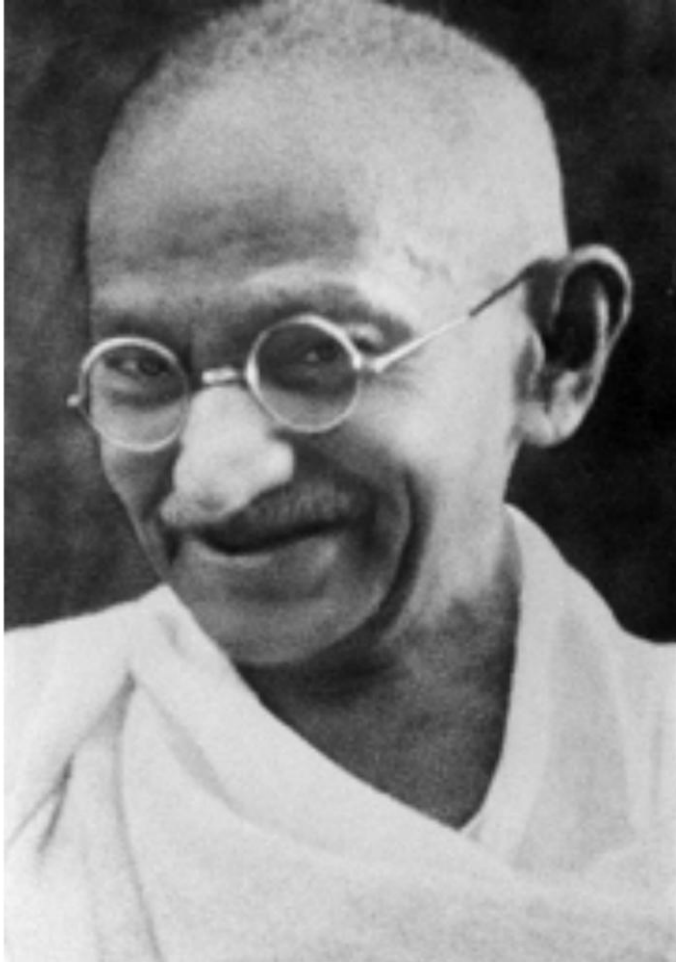
Nelson Mandela was de leider van the African National Congress (ANC) en streed tegen het apartheidsregime in Zuid-Afrika. In 1963 werd hij opgepakt en werd hem een levenslange gevangenisstraf opgelegd. Na zijn vrijlating werd Mandela in 1994 gekozen tot president van Zuid-Afrika. Mandela kreeg in 1993 de Nobelprijs voor de vrede.

Net als Jezus verzette Martin Luther King zich tegen autoriteiten door middel van geweldloos verzet. In de jaren vijftig en zestig leidde hij massademonstraties tegen de rassenscheiding in de Verenigde Staten. Zijn beroemde toespraak 'I Have a Dream' is hier te lezen:

[▶ Lees artikel](#)

Martin Luther King heeft ook een Nobelprijs voor vrede gekregen.

Ook Ghandi stond bekend om zijn geweldloze verzet. Na zijn rechtenstudie in Engeland verhuisde hij naar Zuid-Afrika. Vervolgens keerde hij terug naar India waar hij leider werd van een revolutie in de strijd naar de Indiase onafhankelijkheid. Dit deed hij door middel van actieve geweldloosheid. Ook heeft hij zich ingezet voor een verzoening tussen Hindoes en Moslims in India.

Natuurlijk zijn er nog veel meer voorbeelden van inspirerende mensen.
Lees bijvoorbeeld het verhaal van Malala.

Lees artikel

Of luister naar haar toespraak

Allemaal mensen met een bijzondere boodschap of ideologie.

VRAAG

Wie zijn jouw voorbeelden?

